

BIKICS GABRIELLA

Kitekintés a német tanárképzésre

Az iskolai gyakorlatok

A magyar tanárképzés iskolai gyakorlata (újra) változás előtt áll. A tanár szakos hallgatók 2022 őszétől egységes, ötéves képzésben tanulnak, és a képzés teljes időtartama alatt teljesítenek iskolai gyakorlatot: elsőként egy pályaismereti, pályaszocializációs gyakorlat került a programba, majd ezt követi több egymásra épülő gyakorlati elem. A cél, hogy a tanárjelöltek folyamatosan és fokozatosan szerezzenek tapasztalatot választott pályájuk kihívásaival és saját pályaalkalmasságukkal kapcsolatban. Az összefüggő egy tanéves gyakorlatot az utolsó két szemeszterben teljesítik.

A gyakorlati képzés folyamatossága és fokozatossága az erősen reflektív német tanárképzésben is fontos szempont. Németországban mindig is fontosnak tekintették a gyakorlati tanulmányok korai megkezdését és folyamatos jelenlétét a tanulmányi rendben, mert ez növeli a hallgatók önbizalmát és elkötelezettségét a pedagóguspálya iránt. A gyakornoki idő hosszúsága azonban vita tárgya, időtartamát egyes tartományok egy, mások két évben határozzák meg.

Milyen tanulással szolgálhat az átalakuló magyar tanárképzés számára a német példa tanulmányozása? Milyen keretek között és hogyan szervezik a gyakorlatot? Hogyan biztosítják az elmélet és a gyakorlat egyensúlyát és összekapcsolását? Mik a legfontosabb súlypontok az egyes célcsoportok számára? Milyen oktatási anyagokat fejlesztettek ki az iskolai gyakorlat résztvevőinek?

Az összeállítás a legújabb internetes és nyomtatott német nyelvű források kutatásával, a hazai rendszerrel való összehasonlíthatóság megteremtésének szándékával keresi a választ a tanárképzés iskola gyakorlatával összefüggő aktuális kérdésekre.

1. GYAKORLATOK A NÉMET TANÁRKÉPZÉSBEN

Összehasonlító tanárképzési kutatások szerint (Bikics, 2003, 2013, 2014, 2018) a német tanárképzés két alapvető jellemzője a *korán megkezdett gyakorlat* és a viszonylag *hosszú gyakornoki idő*. Bár a tanárképzés a tizenhat német szövetségi állam (más néven: tartomány) belügye, és ezért léteznek bizonyos tartalmi és terminológiai eltérések, a tanárképzés struktúrája minden tartományban kétfázisú. Az első fázis az egyetemen zajlik a Tanárképző Központ és a képző

iskolák bevonásával, a második fázis pedig egyetlen iskolában, az egyetemtől független tanárképző intézet szemináriumainak bevonásával.

A tanárképzés általános képzési alapelveit a tartományok kultuszminisztereinek legfelsőbb fóruma, a *Kultuszministerkonferenz* (KMK) ajánlásai (*Lehrerbildung*, 2015) fogalmazzák meg, az egyes tartományok speciális jellegzetességeit pedig a (*Kultuszministerkonferenz*, 2021) *Sachstand in der Lehrerbildung (Helyzetleírás a tanárképzésben)* című dokumentuma rögzíti.

A kétszakaszosságnak megfelelően a német tanárképzésben kétféle iskolai

gyakorlatot kell teljesíteni: a képzés első, egyetemi szakaszában az *Iskolai gyakorlat tanulmányokat* (Schulpraktische Studien), melyek hospitálásokból, projektekből, rövid tanítási kísérletekből, önálló órák tartásából és megbeszéléséből állnak, valamint a képzés második, gyakornoki szakaszában a hosszabb, összefüggő *Egyéni tanítási gyakorlatot*. Mindkét szakaszban cél az elméleti ismeretek összekapcsolása a gyakorlattal. Az iskolai gyakorlat bemutatását a Gießeni Egyetem Tanárképző Központjának¹ konkrét információi és példái szemléltetik.

A tanárképzés első szakaszának gyakorlati képzése

Az *Iskolai gyakorlat tanulmányok* modult a hetvenes években, a főiskolák egyetemi integrációja után fejlesztették ki, hogy a túlságosan elméletivé vált képzést összekapcsolják az iskolai elemekkel.

Ebben az első szakaszban a *hallgatók* (az egyetemen belüli státuszuk szerint Student) az egyetemen *oktatók* (Professor, Dozent, Seminarleiter) szaktudományos, pedagógiai és szak módszertani előadásain és szemináriumain vesznek részt, gyakorló tanárjelöltként (az iskolai státuszuk szerint Praktikant) pedig a kijelölt iskolákban tevékenykednek különböző iskolai gyakorlatokon, *vezető tanárok* (Ausbildungslehrer, Mentor) irányításával. Ezután teszik le az első államvizsgát, ami elméleti jellegű, az iskolai tapasztalataikból leszűrte gyakorlati reflexiókkal.

A gyakorlatok célját a KMK határozata rögzíti (*Lehrerbildung*, 2015):

Az *Iskolai gyakorlat* tanulmányok, attól függően, hogy hol van a helyük a képzésben, milyen időtartamúak, kik a felelősei, és hogyan illeszkednek be a tanulmányi rendbe, különböző tanulási lehetőségeket kínálnak a tanárjelölteknek arra, hogy az iskolai hétköznapokat megélik és reflektálják. A tájékoztatósi gyakorlaton első, reflexív tapasztalatokat szerezhetnek arról, hogy milyen sokféle követelmény kapcsolódik a tanári szerephez. A hosszabb gyakorlatokon az iskolai élet komplex követelményeit tanulmányozhatják, elemezhetik, és összekapcsolhatják neveléstudományi, gyógypedagógiai, szak módszertani tanulóanyagaikkal (17. o.).²

1.2 A tanárképzés második szakaszának gyakorlati képzése

A második szakaszban a már államvizsgázott hallgatók egy választott iskolában *gyakornokként* (Referendar) dolgoznak az adott tartomány előírásai függvényében egy vagy két tanévet, egy *mentortanár* (Mentor) irányításával, és részt vesznek az egyetem-től független tanárképző intézetben a *szemináriumvezetők* (Seminarleiter) tanításkísérő óráin. A második (tanári) államvizsga követelménye a vizsgatánítások megtervezése, megvalósítása és reflexiója a tanult elméleti ismeretek alapján.

A gyakorlat célját a KMK így határozza meg (*Lehrerbildung*, 2015): „A gyakornoki szakaszban a leendő tanároknak képessé kell válniuk, hogy diagnosztikai eljárásokat alkalmazzanak, a tanórán sokféle témát és

¹ Justus Liebig Universität Gießen, Hessen tartomány – <https://www.uni-giessen.de/fbz/zentren/zfl/orga>

² Saját fordítás – B. G.

feladatot különböző szinteken és különböző tanulási módszerekkel tárgyaljanak, és saját tanításukat folyamatosan értékeljék” (18. o.).³

2. A GYAKORLATOK RÉSZTVEŐI

Az iskolai gyakorlat főszereplői, a *tanárjelöltek* egyetemi képzésük teljes idejében gyakorlati képzésben vesznek részt, ezután pedig két éves⁴ *gyakornokképzés* (Vorbereitungsdienst, Referendariat, Referendariate) következik a tanárképző intézet égisze alatt, melynek célja a fokozatos és folyamatos tanítási munka, a szakmai kompetenciák, viselkedésmódok és rutinok felépítése, a már megszerzett kompetenciák erősítése, bővítése, kipróbálása.

2.1. Tanárképzők az egyetem részéről

Tanárképző Központ (Zentrum für Lehrerbildung)

Ez az intézet a tanárjelöltek pedagógiai képzését végzi. A Gießeni Egyetemen például a központon belül egy külön *Iskolai Gyakorlat Iroda* működik, melynek feladata az iskolai gyakorlatokkal kapcsolatos mindenfajta tájékoztatás online, nyomtatott és videós formában, a tanárjelöltekkel és az iskolai koordinátorokkal és/vagy mentorokkal való kapcsolattartás és levelezés, a gyakorlatok szervezése, koordinálása, az igazolások bekérése, ellenőrzése, archiválása. Ők szervezik a jelentkezést az

iskolai gyakorlatra. A jelentkezés elektronikus úton történik, annak megadásával, hogy milyen tartalmú és milyen szervezésű gyakorlatot kíván felvenni a hallgató.

A gyakorlatkísérő oktatók – egyben szemináriumvezetők

Feladataik:

- az előkészítő szeminárium megtartása (30 óra vagy heti 2 óra),
- tanításkísérő szemináriumok megtartása,
- hospitálás és óramegbeszélés minden gyakorló hallgatónál /gyakornoknál,
- az értékelő szeminárium megtartása (30 óra vagy heti 2 óra),
- a beszámoló vagy portfólió értékelése és az igazolás kiadása.

2.2. Tanárképzők az iskola részéről

Az iskolavezetés

Az iskolaigazgató felelőssége, hogy a gyakorlatot az iskola megfelelő módon megszervezze. Az iskolavezetés meghatározza, hogy ki legyen vezetőtanár, vagy a gyakornok mentora. Ha az iskola a jövőben új tanárt kíván alkalmazni, elemi érdeke, hogy a tanárjelöltet a lehető legjobb képzésben részesítse, és kölcsönös megfelelés esetén „megtartsa”, vagyis határozatlan időre alkalmazza. Ebből a szempontból a gyakornoki tevékenység próbaidőnek tekinthető és mindkét fél számára kölcsönösen előnyös.

³ Saját fordítás – B. G.

⁴ A két éves képzésbe a tartományok eltérő módon számítják bele a más tartományban megszerzett gyakornoki időt vagy a gyakorló félévet.

A képzési koordinátor

Azokban az iskolákban, melyek nagyszámú hallgató gyakorlatát biztosítják, szükség van koordinátorra, aki szervezi, menedzseli a folyamatot, kezeli az esetleges konfliktushelyzeteket.

A vezetőtanárok / mentorok

Feladataik:

- tájékoztatás az iskola sajátosságairól,
- tájékoztatás a meglátogatott osztály és a tanulók sajátosságairól,
- hospitálási és tanítási órarend kialakítása,
- az óraelőkészítés, óratartás és reflexió bemutatása,
- technikai segítség nyújtása (könyvtár, fénymásolás, kivetítés stb.),
- óramegbeszélések vezetése,
- záróértékelés megtartása,
- részvétel a bevezető és záró szemináriumokon (ezt a tanárképző központ honorálja),
- részvétel a félévente egyszer megszervezett Mentornapon, ami akkreditált továbbképzésnek számít.

3. A GYAKORLATOK FAJTÁI ÉS SZERVEZÉSE

Az iskolai gyakorlatok szervezését illetően nagyok az eltérések a tizenhat tartomány között, többféle gyakorlatfajta ismert

(Terhart, 2000). Ezek összehasonlítására és illusztrálásukra a példák a Gießeni Egyetem (Hessen tartomány) iskolai gyakorlat leírásaiból⁵ és a Bajor Kultuszminisztérium rendeleteiből (*Bayerisches Kultusministerium*, 2019) származnak.

3.1. Tartalmi szempontból

3.1.1. A tanulmányok megkezdése előtt, de legkésőbb az első félévben: tájékoztató gyakorlat (Orientierungspraktikum)

Időtartama Hessenben: 4 hét, heti 30 óra, napi 5–8 óra, Bajorországban: 3–4 hét, heti 20 óra, napi maximum 3 óra.

Helyszíne Hessenben: bármely pedagógiai intézmény, például óvoda, iskola, napközi, nyári tábor, tanulmányi kirándulás, cserkészcsapat, korrepetálás, házi feladat-írás tanoda jellegű intézményben, sportkör – Bajorországban azonban elsősorban az iskola.

Célja, hogy a hallgatók megfigyeljék az oktató- és nevelőtevékenységet. Mérlegelniük kell, hogy helyesen mérték-e fel a pedagógusszakma követelményeit, pszichikai és fizikai megterheléseit, és ennek függvényében módosítsák-e tanulmányaikat. A gyakorlatról portfóliót kell készíteniük a következő szempontok szerint: a gyakorlati hely bemutatása, a végzett tevékenységek leírása, reflexió.

A gyakorlatról portfóliót kell készíteniük a következő szempontok szerint: a gyakorlati hely bemutatása, a végzett tevékenységek leírása, reflexió.

3.1.2. A tanulmányok megkezdése előtt, de legkésőbb az államvizsgáig: üzemi gyakorlat (Betriebspraktikum)

- Egyes tartományokban ez a típusú gyakorlat csak a szakismereti tárgyak

helyesen mérték-e fel a pedagógusszakma követelményeit, pszichikai és fizikai megterheléseit

⁵ Justus Liebig Universität Gießen, Hessen tartomány – <https://www.uni-giessen.de/fbz/zentren/zfl/orga>

leendő tanárait érinti, de például a Bajor Kultuszminisztérium (*Bayerisches Staatsministerium*, 2019) előírásai szerint:

- Valamennyi tanárszak hallgatójának nyolchetes üzemi gyakorlatot kell teljesítenie egy termelő- vagy feldolgozóüzemben, kereskedelmi vagy szolgáltatóegységben.
- A gyakorlatot a gyógypedagógia szakos hallgatók – más hallgatók csak kivételes esetben – szociális intézményben is teljesíthetik. Az üzemi gyakorlat célja, hogy betekintést nyújtson az iskolán kívüli munka világába és az üzemi folyamatokba (ld. 3. o.).
- A gyakorlatot kéthetes szakaszokban is lehet teljesíteni, egészben vagy részben már a tanulmányok megkezdése előtt (ld. 4. o.).

3.1.3. A tanulmányok teljes vertikumában: Iskolai gyakorlat tanulmányok (Schulpraktische Studien)

Az iskolai gyakorlat tanulmányok célja az irányított megfigyelés, a tanítási és kutatási projektekből való részvétel, azzal a szándékkal, hogy a velük párhuzamosan futó vagy később sorra kerülő pedagógiai és szakmódszertani előadásokhoz és szemináriumokhoz tapasztalati példákat szolgáltatassanak. Tartalma az iskolai gyakorlatra való reflexió, ami a képzés folyamán változik: kezdetben bevezető, később elemző, kísérletező, kutató jellegű lehet.

Az iskolai gyakorlat modul mindig két félévet ölel fel, szemináriumokból és iskolai tömbösített gyakorlatból áll:

- az iskolai tartózkodást megelőző félévben 15 × 2 óras (esetleg 30 órás) előkészítő szeminárium,
- a két félév közötti vizsgaidőszakban 5 hetes tömbösített gyakorlat és 3 × 90 perces gyakorlatkísérő konzultációs szeminárium,
- az iskolai tartózkodást követő félévben 30 órás utánkövető szeminárium.

A gyakorlatot a hallgatók 12–14 fős csoportokban végzik egy gyakorlatkísérő pedagógia- vagy szakmódszertan-oktató vezetésével. A modul heti 20, összesen 100 tanórán való rész-

vételt jelent. Ebből 10–16 órát kell a hallgatóknak tanítania, kétszer az oktató jelenlétében.

Az *Általános pedagógiai gyakorlat* (Allgemeines Schulpraktikum) a 2–3. szemeszterben zajlik. A hallgatók valamennyi tantárgy óráin részt vehetnek. Általános pedagógiai, osztályfőnöki megfigyeléseket, tevékenységeket végezhetnek.

A *Szaktantárgyi gyakorlatokra* (Fachpraktika) a 4–5. vagy az 5–6. félévben kerül sor iskolatípustól függően. A hallgatók csak saját szakjuknak megfelelő tanórákon vesznek részt. Cél egy konkrét tantárgy tanóráinak megfigyelése, elemzése, egyéni vagy csoportos megtervezése és teljes vagy részleges megtartása, reflexiója.

A *Gyógypedagógiai gyakorlatok* (Sonderpädagogische Praktika) a gyógypedagógus-hallgatók számára lehetőséget teremtenek arra, hogy megismerkedjenek a gyógypedagógiai oktatást folytató iskolákkal, osztályokkal.

A *Külföldi gyakorlat* (Auslandspraktikum) keretében a hallgatók külföldi

nemzetközi vagy német iskolában is gyakorolhatnak, így interkulturális és multikulturális tapasztalatokra tehetnek szert. A nyelvszakos (pl. angol vagy német mint idegen nyelv szakos) hallgatók gyakorolják idegen nyelv-tudásukat, és nyelvtanítási tapasztalatokat szereznek idegen anyanyelvű tanulók oktatásában.

3.2. Szervezési szempontból

- *Szemeszterkísérő gyakorlat* (semesterbegleitende Praktika) / *napi gyakorlat* (Tagespraktika):
Valamely félév teljes szorgalmi időszakában folyik, általában a hét egy délelőttjén, kiválasztott osztályokban. 3–4 óra megfigyelését követi a vezetőtanárral való megbeszélés.
- Tömbösített gyakorlat (Blockpraktikum):
Valamely félév vizsgaidőszakában 3–6 hétig tart.
- *A gyakorló félév* (Praxissemester) mint reformmodell:
A rövid (egy féléves) tanítási gyakorlat a német tanárképzésben reformmodellként csak néhány tartományban van jelen. Az *Iskolai gyakorlat tanulmányok* általános pedagógiai és szaktárgyi gyakorlatának alternatívája. 1998 óta a tanárképzési újítások közé tartozik (Kommission, 1997; Rotermund, 1999; Glumpler és Wildt, 2000). A Gießeni Egyetemen csak a gyógypedagógiai képzésben vezették be, de a tartomány vagy az ország más egyetemein a teljes

tanárképzésben jelen lehet. A kétéves gyakornokképzés idejét a gyakorló félév másfél évre csökkentheti.

A gyakorló félév első felének szervezése azonos az általános és szaktantárgyi gyakorlat szervezésével, azonban a hallgatók a gyakorlatot gyógypedagógiai iskolában töltik. A 100 órás jelenlét alatt 10–16 órát tanítanak. A hallgatót 1–2 alkalommal gyógypedagógia-oktató látogatja.

A gyakorló félév második részében azonban tíz héten át heti négy napot

töltenek nem gyógypedagógiai iskolában a hallgatók, az ötödik napon vannak a tanításkísérő szemináriumok. A 200 órás jelenlét alatt 20 órát tanítanak. A hallgatót a

szaktantárgyuk szakmódszertanos oktatói látogatják.

4. A GYAKORLATOK KRITIKÁJA

Az Iskolai gyakorlat tanulmányokat az ezredfordulón számos bíráló érte, mert keretei közt minden erőfeszítés ellenére is elszakadt egymástól a tudományosság és a hivatásra való felkészítés – ami más stúdiu-moknál (pl. a mérnök- vagy az orvosképzésben) elképzelhetetlen lenne. Azonban személyi és szervezési okokból az Iskolai gyakorlat tanulmányokat nehéz az elméleti tanulmányokkal összhangba hozni. Pedig ezek megfelelő integrációja, az elmélet és a gyakorlat összekapcsolása a hatékony tanárképzés egyik legfőbb feltétele. Faust-Siehl és Heil (2001) szerint:

Az Iskolai gyakorlat tanulmányok a képzésnek azon eleme, amely a remények szerint legjobban össze tudná kapcsolni a tudományosság igényét a szakmai vonatkozásokkal. Ám gyakran háttérbe szorul a képzésben. Ennek oka részben a szervezésével és lebonyolításával kapcsolatos nagy tárgyi és személyi ráfordítás, másrészt a hiányzó koncepcionális profil.

A tanárképzésen belüli integratív szerepét csak ritkán elemzik és kevésbé veszik figyelembe (107. o.).⁶

A Német Iskolapedagógiai Bizottság (*Die Kommissionen, 2000*) a koncepciót és a szervezést a következő ellentmondások miatt bírálta:

- A tanítási gyakorlatnak *kevés a kapcsolata* az elméleti oktatással. A reflexió gyakran azért marad el, mert a vezetőtanárnak nincs közvetlenül az órák után ideje a megbeszélésre, gyakran nem elég képzett ahhoz, hogy a tanítást szakszerűen megbeszéljék, illetve ezt nem érzi fontosnak. Az ezek mögött rejlő elméletnek nem tulajdonít jelentőséget, és ezért nem mindig tudatosítja a jelöltben, hogy mit miért csinál.
- A mentor *szerepkonfliktusba* kerül: tanácsadó és értékelő szerepet is be kell töltenie.
- A tanárjelölt *szerepkonfliktusba* kerül: a mentorhoz fűződő kapcsolatát erős

a bírálatok nyomán számos elméleti és/vagy gyakorlati segédanyagot hoztak létre

függés, alkalmazkodás és utánpótlás jellemzi, pedig önállóbbá kellene válnia. A szakmódszertan-oktató az általa tanított módszerek alkalmazását és a kísérletezést várja el, a vezetőtanár pedig az általa bemutatott technikákat és bevált módszereket. A tanárjelölt igyekszik mindkét követelménynek megfelelni, de ezek gyakran ellentmondásosak.

A bírálatok nyomán különösen a mentorok számára számos olyan elméleti és/vagy gyakorlati segédanyagot hoztak létre, amelyek segítik az iskolai gyakorlat menedzselésében és vezetésében és az ellentmondások feloldásában.

5. A GYAKORLATOK NÉMET SEGÉDANYAGAI

Az iskolai gyakorlat tartalma és szervezése Magyarországon és Németországban is a tanárképzési kutatások egyik központi témája, amiről nagy ívű *elméleti összefoglaló* tanulmányok jelentek meg (*Sallai, 2015*). Azon-

ban Németországban a gyakorlatban részt vevők sok *közvetlen és praktikus* segítséget is kapnak. Kézikönyvek, útmutatók, tanácsadók, információs platformok, a gyakorlatok számára készült tájékoztató videó,⁷ modultervrajz⁸ állnak rendelkezésükre. Vannak speciálisan az egyes célcsoportokhoz szóló, tankönyvnek is tekinthető kiadványok, és

⁶ Saját fordítás – B.G.

⁷ Gießeni Egyetem: Orientierungspraktikum video: <https://www.youtube.com/watch?v=W1IwrAgeoCA> (Hessen tartomány)

⁸ Marburgi Egyetem: Marburger Praxismodelle (2013/14): <https://www.uni-marburg.de/de/zfl/studium/praktika/mpm/mpm2013> (Hessen tartomány)

számukra kifejlesztett, gyakorlatias és közvetlenül felhasználható munkafüzetek.

Az utóbbi években számos olyan kiadvány jelent meg, mely közvetlenül az iskolai gyakorlatot támogatja, elméleti vagy gyakorlati útmutatóul szolgál a szemináriumvezetők, mentortanárok, gyakorló hallgatók és gyakorlók számára.

A pandémia Németországban is visszavetette a jelenléti tanítást és a gyakorlati képzést, ezért az elmaradt tudást és tapasztalatszerzést ilyen kiadványok újrainyomásával és újak kiadásával igyekeztek pótolni.

A terjesztésben Magyarországon nagy szerepet játszott a némettanárok és némettanárképzők továbbképzésében élen járó Goethe Intézet, amely a pandémia után a német szak módszertanosoknak húsz darabból álló tankönyvsomagot küldött az iskolai gyakorlattal foglalkozó legújabb kiadványokból. Ezek csoportosításakor és elemzésekor jól látható, hogy ezek a kiadványok

egyrészt

- könnyen érthető,
- nagyon jól áttekinthető,
- gyorsan kikereshető,
- rajzokkal, színekkel, ábrákkal, karikatúrákkal, fotókkal illusztrált,
- példákkal, mintákkal, tippekkel illusztrált,

- online vagy CD-ről letölthető mellékleteket,
- QR-kóddal elérhető, letölthető linkeket,
- ingyenesen letölthető, nyomtatható, másolható megfigyelési feladatlapokat,
- pipalistákat,
- kérdőíveket,
- kritériumkatalógusokat tartalmaznak;

másrészt

- lefedik az iskolai gyakorlat teljes spektrumát,
- egy vagy több speciális részmát dolgoznak ki,
- differenciáltan, az egyes célcsoportoknak szólnak *vagy*
- több célcsoportot együtt kívánnak elérni,
- pedagógiai, pszichológiai, szociológiai,
- általános didaktikai *vagy*
- tantárgyak szerinti szakdidaktikai tartalmúak.

Az 1. és 2. táblázat áttekinthetően bemutatja a Goethe Intézet iskolai gyakorlati „kiskönyvtárát”. Látható, hogy a kiadványok új fejlesztésűek, aktuálisak, gyakorlatiasak, részben elektronikusak, speciális témákra és célcsoportokra irányulnak. Használatuk nagymértékben megkönnyíti a gyakorlatokon részt vevő hallgatók és tanárképzők munkáját.

1. TÁBLÁZAT

Német tananyagok és segédanyagok az iskolai gyakorlatokhoz

Elmélet / Gyakorlat	Téma	Forráskönyv	A könyv segédanyagai		Célcsoportok			
			nyomtatott	digitális	Hallgatók	Gyakornokok	Mentorok	Szeminárium- vezetők
E	Professzionális tanárképzés	(Miller, 2017)	tanácsok 99 lépésben	CD-ROM			X	X
E GY	Hospitálás és tanítás	(Hermes, 2016)	táblázatok szituációk		X	X	X	
E GY	Óralátogatások megbeszélése, tanácsadás, értékelés	(Brabender és Wittschier, 2018)	megfigyelési táblázatok, pipalisták				X	X
GY	Óramegbeszélés hospitálás, próbatanítás, zárótanítás	(Köhler és Weiß, 2015)	megfigyelési táblázatok, pipalisták	online anyagok			X	X
E GY	Óralátogatás, hospitálás és próbatanítás	(Reichelt és Wenge, 2021)	megfigyelési táblázatok, pipalisták		X	X	X	X
E GY	Óralátogatások kollégáknál	(Kempfert és Ludwig, 2010)	megfigyelési táblázatok, pipalisták	online anyagok			X	
E	A tanóra értékelése és elbírálása	(Becker, 2007)	tanórai példák, pipalisták				X	X
E GY	Óravázlat	(Esslinger-Hinz-Wigbers, 2013)	példák, minták	online anyagok	X	X	X	X
E	Óralátogatás, óraelemzés, óratartás	(Kiel szerk., 2018)	táblázatok szakirodalom				X	X
E GY	Survival Guide gyakornokoknak	(Koch, 2020)	tippek, táblázatok			X	X	
E GY	Gyakornokok kézikönyve	(Kostka és Köster, 2019)	tippek, ábrák, mind map	CD-ROM		X	X	

E GY	Tanácsadás gyakornokoknak	(<i>Kliebisch</i> , 2013)	példák, tippek				X	X
GY	Óralátogatás és próbatanítás	(<i>Rüdiger-Koetje</i> , 2019)	77 tipp	online anyagok		X	X	
E GY	Zárótanítás	(<i>Esslinger-Hinz</i> , 2016)	példák, tippek, táblázatok	online anyagok		X	X	X
GY	Gyakornok portfólió	(<i>Köhler és Weiß</i> , 2015)	pipalisták, űrlapok	CD- ROM		X		X

FORRÁS: saját szerkesztés

2. TÁBLÁZAT

Német segédanyag-gyűjtemények az iskolai gyakorlatokhoz

Elmélet / Gyakorlat	Téma	Forráskönyv	A könyv segédanyagai		Célcsoportok			
			nyomtatott	digitális	Hallgatók	Gyakornokok	Mentorok	Szeminárium- vezetők
GY	Gyakornokok és gyakorló hallgatók képzése, értékelése	(<i>Referendare und Praktikanten</i> , 2018)	megfigyelési feladatlapok pipalisták	CD- ROM	X	X	X	X
GY	Az iskolai gyakorlat menedzselése	(<i>Schlegel</i> , 2019a)	231 feladatlap		X	X	X	X
GY	500 óra szempont (tantárgyak szerint)	(<i>Schlegel</i> , 2019b)	kártyadoboz		X	X	X	X
GY	32 óramegfigyelési kártya	(<i>Kramer</i> , 2011)	kártyadoboz		X	X	X	X
GY	75 reflexiós kártya az óramegbeszélésekhez	(<i>Köhler és Weiß</i> , 2016)	kártyadoboz		X	X	X	X

FORRÁS: saját szerkesztés

6. KONKLÚZIÓ

A német tanárképzés iskolai gyakorlatai alapján az alábbi tanulságok fogalmazhatók meg:

1. *Az iskola az életre nevel.* Bajor specialitás az *üzemi gyakorlat*, melynek célja: bepillantás az iskolán kívüli munka világába. Az ebből nyert tapasztalatokat igyekeznek átültetni a tanárképzésbe.⁹
2. Mindenütt fontosnak tartják a pályaiorientációs célú *tájékozódó gyakorlatot*, és kulcskérdésnek tekintik a gyakorlati képzés *folymatosságát és fokozatosságát*.
3. Ugyancsak kulcskérdés a képzésben az elméleti és gyakorlati ismeretek helyes aránya és összefonódása. Az *Iskolai gyakorlat tanulmányok* sok példa és minta elemzésével kapcsolják össze a tanítás elméletét a gyakorlattal, a *gyakornoki munkában* a reflexió elméleti indíttatású.
4. Ugyanebből a célból hasznos, ha az egyetemi és az iskolai tanárképzők *kölcsönösen bekapcsolódnak* egymás munkájába: az oktatók az óralátogatásokba, a mentorok a szemináriumokba, mindkét fél a Mentornap rendezvényeibe. Kívánatos a mentorok óraadása szemináriumvezetőként és szemináriumvezetők óraadása mentorként.
5. Ugyanezért elengedhetetlen a *vezetőtanárok / mentortanárok képzése* és folyamatos továbbképzése, például projektek

során, akkreditált mentornapokon és/vagy távoktatási formában speciális tananyagok felhasználásával.

6. A *külföldi gyakorlat* fejleszti a hallgatók nyelvismeretét, nyitottságát, alkalmazkodóképességét, kreativitását, toleranciáját és összehasonlító pedagógiai ismereteit. Jó lehetőséget nyújt erre az Erasmus tanárasszisztens program.
7. A gyakorlatok szervezése komoly *logisztikai kihívás*, mert szükség van a folyamatos kommunikációra a tanárképzők, és az egyeztetésre az iskolai és az egyetemi órarendek között. Segítséget nyújt az *Iskolai gyakorlat iroda* és az *iskolai képzési koordinátor*.
8. A gyakorlatokon *egyetemi és iskolai tanárképzők* vesznek részt, jogaik és kötelességeik szabályozva vannak.
9. A tanárképzők célcsoportjait számos céltzoltan nekik szóló *digitális és nyomtatott tananyag és segédanyag* támogatja, például a rendszerezésre és csoportmunkára alkalmas, kiosztható, csoportosítható reflexiók kártyák.
10. A pedagógiai és módszertani szempontból kidolgozott sztenderd *megfigyelési és reflexió feladatlapok* letölthetők, nyomtathatók, közvetlenül felhasználhatók. Ezek adaptálása vagy hasonlók fejlesztése nagymértékben segítené a képzők munkáját, egységesítené az órák megfigyelési, előkészítési, megbeszélési és értékelési szempontjait, és lerövidítené a felkészülésre és megbeszélésre fordított időt.

⁹ Például a jogászok és közgazdászok gyakornoki (trainee) vagy az orvosképzés rezidensi rendszere. (*Die Kommissionen*, 2000; *Terhart*, 2000, szerk.; *Glumpler és Wildt*, 2000) Ezekben a modellekben a gyakornokok fokozatosan, körkörösén vagy spirálszerűen ismerkednek meg a szakmai feladatokkal.

IRODALOM

- Bayerisches Staatsministerium für Bildung und Kultus, Wissenschaft und Kunst (2019): *Organisation der Praktika für die Lehrämter an öffentlichen Schulen*. Letöltés: https://www.praktikumsamt.mzl.uni-muenchen.de/informationen/prakordng_neu/19-12-05-prakt_bekanntmach2019.pdf. (2022. 07. 26.)
- Becker, G. E. (2007): *Unterricht auswerten und beurteilen*. Handlungsorientierte Didaktik III. Beltz, Weinheim /Basel.
- Bikics Gabriella (2003): *Tanítási képességek fejlesztése német és magyar tanárjelöltek gyakorlati képzésében*. Doktori disszertáció nyomtatott formában.
- Bikics Gabriella (2013): Tanártovábbképzés Németországban. In: Falus Iván (szerk.): *Pedagógus-továbbképzés: Nemzetközi áttekintés*. Líceum, Eger. 251–312.
- Bikics Gabriella (2014): A pedagógus gyakornoki szakasz a német tanárképzésben. In: Falus Iván (2014, szerk.): *A pedagógus gyakornoki rendszer: nemzetközi áttekintés: hazai előzmények*. Oktatási Hivatal, Budapest. 47–76.
- Bikics Gabriella (2018): Németország tanárképzési rendszere. *Pedagógusképzés. Pedagógusképzők és továbbképzők folyóirata*. **17 (45)**. 1–4. sz., 111–132.
- Brabender, A. és Wittschier, M. (2018): *Unterrichtsbesuche nachbesprechen: strukturiert beraten, transparent beurteilen*. Cornelsen, Berlin.
- Die Kommissionen Schulpädagogik Lehrerbildung und Schulpädagogik Didaktik der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft (DgE) (2000): Empfehlungen zur Weiterentwicklung der Ausbildung von Lehrerinnen und Lehrern. In: Bayer, M., Bohsack, F., Koch-Priewe, B. és Wildt, J. (szerk.): *Lehrerinnen und Lehrer werden ohne Kompetenz? Klinkhardt – Bad Heilbrunn/Obb.* 17–51.
- Esslinger-Hinz, I. és Wigbers, M. (2013): *Der ausführliche Unterrichtsentwurf*. Beltz, Weinheim/Basel.
- Esslinger-Hinz, I. (2016): *Gut vorbereitet in die Lehrprobe*. Beltz, Weinheim/Basel.
- Faust-Siehl, G. és Heil, S. (2001): Professionalisierung durch schulpraktische Studien? *Die Deutsche Schule*. **103**. 1. sz. 105–115.
- Glumpler, E. és Wildt, J. (2000): Das Berufspraktische Halbjahr im Lehramtsstudium. In: Bayer, M., Bohsack, F., Koch-Priewe, B. és Wildt, J. (szerk.): *Lehrerinnen und Lehrer werden ohne Kompetenz? Klinkhardt, Bad Heilbrunn/Obb.* 207–223.
- Hermes, U. (2016): *Über das Hospitieren zum Unterrichten. Ein Leitfaden für Studierende, Referendare und Mentoren*. Raabe, Stuttgart.
- Kempfert, G. és Ludwig, M. (2010): *Kollegiales Unterrichtsbesuche. Besser und leichter unterrichten durch Kollegen-Feedback*. Beltz, Weinheim/Basel.
- Kiel, E. (2018, szerk.): *Unterricht sehen, analysieren gestalten*. Klinkhardt, Bad Heilbrunn.
- Kliebisch, W. U. (2013): *Referendare erfolgreich coachen*. Aol, Hamburg.
- Koch, G. (2020): *Survival Guide Referendariat. Praxistipps für den Vorbereitungsdienst*. Schöningh, Paderborn.
- Kommission zur Neuordnung der Lehrerbildung an hessischen Hochschulen (1997): *Neuordnung der Lehrerbildung*. Leske-Budrich, Opladen.
- Kostka, M. és Köster, P. (2019): *Kompetent unterrichten. Ein Praxishandbuch für das Referendariat*. Klett/Kallmeyer, Seelze.
- Köhler, K. és Weiß, L. (2015): *Unterricht kompetenzorientiert nachbesprechen*. Beltz, Weinheim / Basel.
- Köhler, K. és Weiß, L. (2016): *Reflexionskarten für den Unterricht. Zur Selbstreflexion und kompetenzorientierten Nachbesprechung*. Beltz, Weinheim / Basel.
- Köhler, K. és Weiß, L. (2015): *Portfolio für Referendare*. Aol, Hamburg.
- Kramer, M. (2011): *Konstruktives Feedback. Beobachtungskarten für Unterrichtsbesuche*. Beltz, Weinheim / Basel.

- Kultusministerkonferenz (2021): *Sachstand in der Lehrerbildung*. Letöltés: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Bildung/AllgBildung/2021-11-22-Sachstand-LB_veroeff-2021.pdf (2022. 07. 22.)
- Lehrerbildung für eine Schule der Vielfalt. *Gemeinsame Empfehlung von Hochschulrektorenkonferenz und Kultusministerkonferenz* (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 12.03.2015/ Beschluss der Hochschulrektorenkonferenz vom 18.03.2015). Letöltés: https://www.hrk.de/uploads/media/2015-01_Lehrerbildung_01.pdf (2022. 07. 22.)
- Miller, R. (2017): *99 Schritte zum professionellen Lehrer. Erfahrungen – Impulse – Empfehlungen*. Klett / Kallmeyer, Seelze.
- Reichelt, H. és Wenge, G. (2021): *Unterrichtsbesuche, Hospitationen und Lehrproben*. Europa Lehrmittel, Haan-Gruten.
- Referendare und Praktikanten ausbilden und beurteilen (2018). Auer, Augsburg.
- Rotermund, M. (1999): Professionalität und Praxissemester. Schulpraktische Studien in der Lehrerbildung. *Die Deutsche Schule*. **91**. 4. sz., 468–477.
- Rüdiger-Koetje, E. (2019): *77 Tipps für Unterrichtsbesuch und Lehrprobe*. Auer, Augsburg.
- Sallai Éva (2015, szerk.): *A pedagógusok gyakornoki rendszerének fejlesztése és értékelése*. Oktatási Hivatal, Budapest.
- Schlegel, C. (2019a): *Schulpraktika begleiten*. Raabe, Stuttgart.
- Schlegel, C. (2019b): *Schulpraktika begleiten. 500 Beobachtungsaufträge im praktischen Karteikartenformat*. Raabe, Stuttgart.
- Terhart, E. (2000): *Perspektiven der Lehrerbildung in Deutschland*. Beltz Verlag, Weinheim / Basel.

EGYÉB FORRÁSOK

- Gießener Egyetem – a *Tanárképző Központ honlapja*:
Letöltés: <https://www.uni-giessen.de/fbz/zentren/zfl/orga> (2022. 07. 25.)
- Gießener Egyetem – „Orientierungspraktikum video”. Letöltés: <https://www.youtube.com/watch?v=W1IWtA-geoCA> (2022. 07. 22.)
- Marburgi Egyetem: *Marburger Praxismodelle* (2013/14). Letöltés: <https://www.uni-marburg.de/de/zfl/studium/praktika/mpm/mpm2013> (2022. 07. 26.)

